

MAJOR C. H. DUDLEY WARD, *History of the 53rd (Welsh) Division, 1914-1918*, The Naval & Military Press, Uckfield, United Kingdom 2004, 288 sayfa, ISBN: 9781845740504.

Tarih yazıcılığının önemli bir kısmını oluşturan askeri tarih, son yıllarda ülkemizde Çanakkale muharebelerine ve Sarıkamış harekâtını anma toplantılarına gösterilen ilgi artışının ve bu muharebe ile harekâtların gerçekleştiği mekânlara yapılan gezilerin çoğalmasının da etkisiyle, üzerinde çok sayıda eser verilen bir alan haline gelmiştir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda çarpıştığı cepheleri ve Türk İstiklal Savaşı'nı konu alan araştırma ve anı eserlerine ağırlık verildiği görülmektedir.

Günümüzde askeri tarih yazıcılığı; savaşların nedenlerini, nasıl yürütüldüğünü, insan-malzeme kaynaklarını ve yapıldığı coğrafyayı ele almanın yanında siyaset, aile, teknoloji, tıp ve iktisat tarihi kapsamındaki konulara da odaklanmaktadır. Özellikle yayıldıkları coğrafyanın genişliği, uzun süreleri, savaşan ülkelerin asker-sivil topyekûn halkını ve sonuçlarının siyasi ve ekonomik açılarından tüm dünyayı etkilemesi ile dikkat çeken Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, askeri tarih yazıcılığının yöneldiği konuların başında gelmektedir. Her iki dünya savaşı (özellikle de birincisi), neden oldukları siyasi ve ekonomik güç değişiklikleriyle beraber, kitlesel ölümlere-sakatlıklara ve barınmayiyecek sıkıntılarına yol açarak savaşan uluslara büyük bir yıkım da getirmiştir. Dolayısıyla askeri tarih yazıcılığı, bu iki dünya savaşının strateji-taktikleri ile neden ve sonuçlarını anlatmanın da ötesinde, meydana getirdiği yıkım ve oluşturduğu trajediyi gözler önüne sererek insanoğlunu, siyasal hedeflere ulaşmanın aracı olan bu büyük savaşların bir daha yaşanmaması için dersler çıkarmaya sevk eden bir mahiyette şekillenmelidir.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının, bazı devletlere dünya siyaseti ve ekonomik nüfuz açısından daha elverişli bir konum kazandırması bir tarafa, günümüzün modern hayatına zemin hazırlamış olması, belki de yegâne olumlu sonucu olarak görülmelidir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı yılları, ilk bilgisayarın temellerinin atılarak bilgisayar teknolojisinin, jet motorlu uçağın yapılarak sivil havacılığın, ilk modern füzenin üretilerek uzay teknolojilerinin, elektronik haberleşmenin ve kimya sanayinin gelişimine yadsınamaz bir katkı sağlamıştır. Birinci Dünya Savaşı ise, salgın hastalıklarla etkin mücadeleye ve daha gelişmiş cerrahi operasyonların yapılmasına imkân tanyarak sağlık bilimlerinin gelişmesinde etkili olmuştur. Her iki dünya savaşının teknoloji ve tıp tarihindeki gelişmeler açısından hususi yeri hakkındaki örnekler çoğaltılabilir. Askeri tarih yazıcılığının tıp ve teknoloji-icatlar tarihi ile ilişkisi de bu şekilde kurulmaktadır.

Askeri tarih yazıcılığı, sosyal tarihin bir parçası olan aile tarihi ile de ilişkilendirilebilir. Günümüzde insanlar, özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarına

katılmış olan aile bireylerinin izini sürmekte ve onların varsa kahramanlık hikâyelerine veya askeri hizmetlerindeki başarılarına ilgi göstermektedirler. Bu bağlamda askeri tarih yazıcılığı; tasnifi yapılmış, listelenmiş ve subay-er odaklı askeri kayıtlara sahip olan ülkelerin vatandaşları için kılavuzluk yapmaktadır. Bunun yanında Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının önemli muharebe alanları turizm açısından değerlendirilen yerler haline gelmiştir. Bu doğrultuda Birinci Dünya Savaşı için Somme, Ypres, Marne, Verdun ve Gelibolu; İkinci Dünya Savaşı için de Normandiya sahilleri, Arnherm, Nijmegen, Berlin, Monte Cassino, Anzio, Auschwitz (Yahudi soykırımı açısından), Kursk ve Stalingrad sıklıkla ziyaret edilen mekânlardır. Askeri tarih yazıcılığının gerek muharebelerin geçtiği yerlerin coğrafi özelliklerine, gerekse muharebelerin yapılışına ilişkin sunduğu bilgiler, bu mekânlara yapılan gezi ve turlara katılanlar tarafından daha da önemsenir olmuştur.

Görüldüğü gibi, tarih biliminin çok yönlü alanını teşkil eden ve bu özelliğini biraz da iki dünya savaşının yakın dönem dünya tarihinin şekillenmesindeki rolüne borçlu olan askeri tarih yazıcılığına, İngilizlerin hem arşiv kaynağı, hem resmi yayın ve hem de çok sayıda telif eser sağlaması açısından katkısı büyüktür. Bu durum hiç şüphesiz, dominyonlarıyla birlikte İngiltere'nin geçmişte en fazla sömürgeye sahip ülke olarak dünya siyasetinde ağırlıklı bir yere sahip olmasından, bu konumunu tehdit eden meydan okumalar karşısında oluşturduğu ittifaklar sisteminden ve bunların yönlendirmesi-uzantısı olarak her iki dünya savaşında da etken konumda bulunmasından kaynaklanmaktadır.

İngiliz askeri tarih yazıcılığının İkinci Dünya Savaşı dışında en fazla ilgilendiği ve eser verdiği konu Büyük Savaş yani Birinci Dünya Savaşıdır. İngiltere, Birinci Dünya Savaşı içinde, müttefiki Fransa ile birlikte Almanlara karşı yürüttüğü ve savunma-saldırı muharebelerini ihtiva eden batı cephesinden sonra en fazla askerini, Türklere karşı açtığı veya Kanal Harekâtı nedeniyle açmak zorunda kaldığı cephelere seferber etmiştir. Bu doğrultuda İngiltere'nin, Çanakkale, Sina-Filistin ve Irak Cephelerinde, muharebelerin herhangi bir döneminde seferber ettiği azami asker ve bu cephelerde verdiği toplam kayıp (ölü, yaralı, kayıp, esir) sayılarındaki farklılıklar bir tarafa, bir milyonu aşan asker sayısı ile en büyük sefer gücünü 1915-1918 yılları arasında teksif ettiği cephe, Sina-Filistin Cephesi olmuştur. Irak cephesi ile birlikte Orta Doğu'nun siyasi haritasının yeniden şekillenmesine yol açan bu cepheye ilişkin askeri tarih çalışmaları bir hayli fazladır. Bu çalışmalar kapsamında İngiliz tarih yazıcılığı, Sina-Filistin Cephesi'nde çarpışmalara katılan tümen (division) ve hatta alay (regiment) boyutundaki İngiliz askeri birliklerinin hususi tarihine odaklanan eserler de ortaya koymuştur. Tanıtmaya çalıştığımız eser de Birinci Dünya Savaşı'nda sadece Türklere karşı savaşmış olan 53. İngiliz Tümeni'nin 1914-1918 yıllarını kapsayan tarihçesidir.

53. İngiliz Tümeni, İngiliz Gönüllü Kuvvetleri (Territorial Force) bünyesinde yer alan bir piyade birliğidir. "Territorial Force", 1908 yılında İngiliz Savaş Bakanı Richard Buldon Haldane tarafından yeniden örgütlenerik milis ve "yeomanry" (milis ve gönüllülerin atlı olanları) kökenli askerlerden oluşturulmuş birliklerdir. Bu askeri kuvvet, "düzenli ordu" ve savaş zamanı teşekkül ettirilen "yeni ordu" birlikleriyle beraber Birinci Dünya Savaşı cephelerinde görev üstlenmiştir. Aslında "Territorial

Force”, sadece belli bir süre askerlik hizmetinde bulunan ve esas olarak ana vatanın savunması için teşekkül ettirilen ancak Birinci Dünya Savaşı’nın çıkışıyla beraber Fransa ve deniz aşırı cephelere seferber edilen askeri birliklerdir. Bu kuvvetlerden oluşturulan piyade tümenlerinin dışında, süvari alayları da kurulmuştur. “Territorial Force” bünyesindeki atlı askerler ise “yeomanry” olarak adlandırılmaktadır. “Yeomanry” birlikleri, esasen süvari gücü olarak teşekkül etmelerinin dışında, yer yer diğer askeri hizmetlerde de kullanılmışlardır.

Çanakkale Seferi’nden sonra Sina-Filistin Cephesi’ne kaydırılan 53. İngiliz Tümeni, aynı cephede konuşlandırılan 54. (East Anglian) Tümeni ve 75. Tümen gibi Birinci Dünya Savaşı süresince sadece Türklere karşı savaşmış bir askeri birlik olarak karşımıza çıkmaktadır. 53. Tümen’in tarihine ilişkin bu eser, aynı yazar ve isim altında 1927’de Cardiff’te çıkan kitabın tıpkıbasımıdır. Eser, Mareşal Viscount Allenby’nin önsözü (s. 6-7), on bir bölüm (s. 9-246), tümende görev yapmış subayların isimlerinin verildiği bir altbölüm (s. 247-249) ve eklerden (s. 250-288) oluşmaktadır.

Birinci bölümde (s. 9-14), 53. Tümen’in kuruluşu ele alınmıştır. Tümenin, insan kaynağının çoğunu Galler bölgesinden aldığı için Galliler (Welsh) tümeni olarak adlandırıldığı vurgulanmıştır. Sefer emrini 5 Ağustos 1914’te alan tümenin alayları sıralanmış ve bu bölüm, tümen komutanı General Lindley’in Akdeniz’deki görev için birliğini hazırlaması emrini 3 Temmuz 1915’te aldığı belirtilerek bitirilmiştir.

“Gallipoli” (Gelibolu) başlıklı ikinci bölüm (s. 17-50), tümenin Çanakkale Cephesi’nde katıldığı muharebelere ayrılmıştır. Bu bölümde, tümenin Suvla Körfezi’ne çıkışı öncesinde gerçekleşen kara muharebelerinden kısaca bahsedilmiştir. Daha sonra 8 Ağustos 1915’te bir bölümü Suvla’ya çıkan tümenin, özellikle 158. ve 159. alaylarının 14 Ağustos 1915’e kadar katıldığı çatışmalar değerlendirilmiş, tümenin bu çatışmalarda 123 subay ve 2182 er kaybına uğradığı ve 11 Aralık 1915’te de Gelibolu’yu boşaltmaya başladığı bilgisi verilmiştir.

“Egypt” (Mısır) başlığını taşıyan üçüncü bölümde (s. 53-67), 19 Aralık 1915’de İskenderiye’ye ulaşan tümenin, personel eksiklerinin giderilmesine yönelik çalışmaları, 30 Nisan 1916’da Süveyş Kanalı’nın savunmasına yönelik tertiplendirilmesi, Mısır Sefer Kuvveti Komutanı Sir Archibald Murray’ın amacı, Romani Muharebesi (İkinci Kanal Harekâtı), çekilen su sıkıntısı, Türkler tarafından boşaltılan El Arış’in 22 Aralık 1916’da işgali ele alınmış ve tümen karargahının 31 Ocak 1917’de El Arış’te oluşturulduğu belirtilmiştir.

“Palestine” (Filistin) başlığı altındaki dördüncü bölüm (s. 69-139), 53. İngiliz Piyade Tümeni’nin, 52. ve 54. piyade tümenleri ile birlikte Mart-Kasım 1917’de yapılan Birinci, İkinci ve Üçüncü Gazze Muharebeleri’ndeki rolüne ilişkin bilgilerin verildiği kısım olarak dikkat çekmektedir.

Eserin “Jerusalem” (Kudüs) başlıklı beşinci bölümünde (s. 141-164), Kudüs’ün İngilizler tarafından alınışı 53. Tümen’in rolü üzerinden kısaca anlatılmış ve 9 Aralık 1917’de Kudüs’e ilk giren müfrezenin 53. Tümen bünyesinde yer aldığının altı çizilmiştir.

“The Turkish Counter Attack” (Türk Karşı Taarruzu) başlıklı altıncı bölümde (s. 165-181), Türklerin Kudüs’ü geri almak için 26-27 Aralık 1917 gecesi başlattığı karşı taarruza yer verilmiş, bu taarruzun başarısızlığı sonrasında İngilizlerin 28 Aralık 1917’de başlattığı genel taarruz içinde 53. Tümen’in rolü anlatılmıştır.

“Jericho” (Eriha) başlığı altındaki yedinci bölümde (s. 183-187), 53. Tümen’in 60. Tümen ile birlikte Eriha’yı ele geçirerek Türkleri Ürdün’ün doğusuna çekilmek zorunda bırakmak amacıyla yapılan harekâta kısaca yer verilmiş ve 21 Şubat 1918’de Eriha’nın ele geçirildiği belirtilmiştir.

Eserin “Tell Asur” (Tell El Azur) başlıklı sekizinci bölümünde (s. 189-200), genel İngiliz taarruzu içinde 53. Tümen’in Kudüs’ün kuzeyinde bulunan Tell Azur’u ele geçirmeyi hedeflediği ve 9 Mart 1918 sabahının erken saatlerinde başlayan Tell El Azur muharebesi ele alınmıştır.

“The Valley of the Jordan” (Ürdün Vadisi), başlıklı dokuzuncu bölümde (s. 203-208), 1918’in Mart ayı sonları ve Nisan başlarındaki İngiliz 21. kolordusunun başarısız saldırıları üzerinde çok kısa olarak durulmuştur.

“Reorganisation” (Yeniden Örgütlenme) başlıklı bölümde (s. 211- 217) ise, 52. ve 74. Tümenlerin Fransa’ya kaydırılması sonrasında 53. Tümen’in yeniden örgütlenmesine dönük çalışmalar üzerinde durulmuştur.

“The Battles of Megiddo” (Nablus Muharebeleri) başlığını taşıyan son bölümde (s. 219-246), Suriye Cephesi’ndeki Türk ordusunun çöküşü ile sonuçlanan ve 19-21 Eylül 1918’de yapılan Nablus Muharebesi içinde İngiliz 20. kolordusuna bağlı olarak çarpışmalara katılan 53. Tümen’in harekât şekli anlatılmıştır. Son olarak eser, Filistin ve Suriye Cephelerinde gerçekleşmiş önemli harekât ve muharebelere yönelik tümen veya kolordu harekât emirlerinin verildiği ekler bölümü ile son bulmuştur.

Görüldüğü gibi eser, Sina Cephesi’nden başlayarak Filistin ve Suriye Cephelerindeki muharebelerle nihayete eren Birinci Dünya Savaşı’nın, Orta Doğu bölgesindeki önemli harekât, çatışma ve muharebelerine iştirak eden 53. İngiliz Piyade Tümeni’nin tarihçesini ele almaktadır. Özellikle bu tümen, Birinci ve İkinci Gazze Muharebelerine sürülen İngiliz birlikleri içindeki ana unsurlardan biridir. Eser, harita ve fotoğraflarla da zenginleştirilmiştir. Ancak eserin tıpkıbasımı yapılırken dizin hazırlanmaması bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca eserin bir tümen tarihi olması nedeniyle bazı yerlerde ayrıntıya boğulduğu ve muharebelerin amaç, gelişme ve sonuçlarına ilişkin bilgilendirme eksikliğine düşmüş olduğu da zikredilmelidir. Bununla birlikte, 53. piyade tümeni gibi önemli bir İngiliz muharip unsurunu ele alan eser, Sina-Filistin-Suriye Cephelerine yönelik Türk askeri tarih yazıcılığı için kaynak niteliğinde bilgiler sunmaktadır.

Nuri KARAKAŞ*

---

* Dr. Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Bornova-İZMİR.